

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING HUQUQIY KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH METODOLOGIYASI

Abdumo'minova Lobar Abdujabbarovna

Nizomiy nomidagi TDPU ning Mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalarning huquqiy ko'nikmalarini shakllantirish metodologiyasini tahlil qiladi. Metodologiya asoslari, pedagogik yondashuvlar va samarali usullar ko'rib chiqiladi. Bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda huquqiy ong va huquqiy xulq-atvorni rivojlantirishdagi metodik vositalar, o'yin, suhbat, rolli o'yinlar va interfaol usullar taqdim etiladi. Shuningdek, ota-onalar, pedagoglar va jamiyatning huquqiy tarbiyada o'rni va ahamiyati muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalari maktabgacha yoshdagi bolalarning huquqiy ko'nikmalarini samarali shakllantirishga yo'naltirilgan pedagogik jarayonlarni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: boshqaruv madaniyati, ta'lim tashkiloti, direktor, pedagogik menejment, innovatsion boshqaruv.

Аннотация. В данной статье анализируется методика формирования юридических навыков дошкольников. Рассмотрены основы методики, педагогические подходы и эффективные методы. Предусмотрены методические средства, игровые, разговорные, сюжетно-ролевые и интерактивные методы в развитии правосознания и правового поведения с учетом возрастных особенностей детей. Также обсуждается роль и значение родителей, педагогов и общества в правовом воспитании. Результаты исследования служат совершенствованию педагогических процессов, направленных на эффективное формирование правовых навыков дошкольников.

Ключевые слова: культура, управление, управленческая культура, формирование управленческой культуры руководителя дошкольной образовательной организации.

Annotation. This article analyzes the methodology for the formation of legal skills of preschoolers. The basics of methodology, pedagogical approaches and effective methods are considered. Methodological tools, game, conversational, story-role and interactive methods are provided in the development of legal awareness and legal behavior, taking into account the age characteristics of children. The role and importance of parents, educators, and society in legal education is also discussed. The results of the study serve to improve pedagogical processes aimed at the effective formation of legal skills of preschoolers.

Keywords: *culture, management, managerial culture, formation of the managerial culture of the head of a preschool educational organization.*

Maktabgacha yoshdagi bolalarning huquqiy ko'nikmalarini shakllantirish metodologiyasi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning huquqiy ko'nikmalarini shakllantirishning tuzilgan metodologiyasi T.V. Bolotina, N.F. Vinogradovalarning g'oyalariga rioya qilgan holda, ushbu uslublar maktabgacha katta yoshdagi bolalarning huquqiy ko'nikmalarini shakllantirish uchun amalga oshirilayotgan sxemaning nazariy asoslanishini belgilaydi, bu asosiy huquqiy tushunchalarni samarali o'rganishga yordam beradi. Ishlab chiqilgan metodologiya ilmiy asoslangan maqsadlar, mohiyat, huquqiy asoslarni o'qitish texnologiyasini nomlashga imkon beradi; bolalarning huquqiy ko'nikmalarini samarali o'zlashtirishga olib keladigan huquqiy ta'limning eng samarali usullari, shakllari, vositalarini aniqladik.

Fuqarolik tarbiyasining vazifalari tizimini quyidagilar tashkil etadi:

Yosh avlodni doimiy ravishda jamiyatda ustuvor mavqega ega bo'lgan axloqiy va huquqiy me'yorlarga rioya etishga o'rgatib boorish;

Tarbiyalanuvchilarga fuqarolik huquq va burchlari to'g'risida ma'lumotlar berib borish, ularda fuqarolik faoliyatini tashkil etish borasida ko'nikma va malakalar hosil qilish;

Tarbiyalanuvchilarda davlat ramzlariga nisbatan hurmat va muhabbatni qaror toptirish, Respublika Prezidenti sha'ni, or-nomusini himoya qilishga tayyorlik hissini shakllantirish;

Tarbiyalanuvchilarda xalq o'tmishi, milliy qadriyatlarga nisbatan muhabbat tuyg'usini uyg'otish, ulardan g'ururlanish, faxrlanish va iftixor hislarini oshirish

Vatan, xalq va millat ishiga sodiqlik, o'z manfaatlarini yurt manfaatlari bilan uyg'unlashtira olishga erishish, fidoiy fuqaroni tarbiyalab voyaga yetkazish;

Vatan, yurt ozodligi va mustaqilligini e'zozlovchi, ardoqlovchi, uni himoya qilishga tayyor fuqaroni tarbiyalash ishiga keng jamoatchilik e'tiborini jalb etish.

Muayyan muammolarni hal qilishquydagi natijalarga olib keladi: maktabgacha katta yoshdagi bolalarni o'z davlatlarining huquqiy madaniyatiga har tomonlama jalb qilish, dunyodagi madaniy va huquqiy munosabatlarning xilma-xilligi to'g'risida tushunchani kengaytirish, ularning boshqa xalqlarning madaniy va ijtimoiy xilma-xilligiga aloqadorligi g'oyasi; boshqa madaniyatlarga, shuningdek boshqa millat vakillariga nisbatan bag'rikenglik tuyg'ularini tarbiyalash; asosiy huquqiy tushunchalar va atamalar bilan tanishish orqali aktsiyalar; maktabgacha katta yoshdagi bolalarda samarali huquqiy xatti-harakatlar ko'nikmalarini shakllantirish.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning huquqiy ko'nikmalarini shakllantirish metodologiyasi quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga olgan dinamik tizim shaklida ko'rib chiqiladi: motivatsion, mazmunli va texnologik, shuningdek tashkiliy va pedagogik sharoitlar.

Huquqiy ko'nikmalarni shakllantirish metodologiyasining motivatsion komponenti katta maktabgacha yoshdagi bolalarda huquqiy bilimlarni o'zlashtirish motivlari va ijtimoiy-huquqiy muloqotga kirish istagini shakllantirishni ta'minlaydi.

Maktabgacha katta yoshdagi bolalarning huquqiy ko'nikmalarini shakllantirish jarayoni metodologiyaning tarkibiy qismini belgilaydi, bu ta'lim jarayonini belgilaydigan xususiyatlar to'plamiga ega: maqsadga muvofiqligi, ketma-ketligi, farqlanishi. Tarkib komponenti huquqiy, bag'rikenglik, kommunikativ va madaniyatli bir-birini to'ldiruvchi to'plam sifatida belgilanadi. Ushbu to'plamlar maktabgacha yoshdagi bolalarning huquqiy ko'nikmalarini shakllantirish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni o'z ichiga oladi.

Pedagogik faoliyatning usullari, vositalari va bosqichlari o'zlarining umumiy faoliyatida maktabgacha yoshdagi bolalarning huquqiy ko'nikmalarini shakllantirish metodologiyasining texnologik tarkibiy qismini ifodalaydi. Texnologik komponent maktabgacha katta yoshdagi bolalarning huquqiy ko'nikmalarini shakllantirish jarayonining mazmunini belgilaydi va ushbu ko'nikmalarni shakllantirish bo'yicha pedagogik ishlarning uslubiy asoslarini muvofiqlashtiradi.

Motivatsion komponent maktabgacha katta yoshdagi bolalarning huquqiy bilimlarni o'zlashtirish motivlarini belgilaydi, huquq asoslarini samarali va muvaffaqiyatli o'rganish bolalarda boshqa usullarni, ta'riflarni, qoidalarni bilish istagini uyg'otadi. Bolalarda huquqiy asoslarni o'rganish tufayli huquqni o'rganishga qiziqish va ijobiy munosabat kuchayadi, hayoti davomida boshqa xalqlarning huquqiy madaniyati bilan qiziqishni boshlaydilar, o'zlarini ma'lum bir fuqarolik-huquqiy va madaniy birlashmaga mos keladigan shaxs sifatida anglaydilar, umuman olganda, huquqni o'rganish zarurligini anglash kuchayadi. Huquq asoslarini o'rgatish bolalarning umumiy ta'limiga ta'sir qiladi. Huquqiy tushunchalarni o'rganishda bolaning tafakkuri, shuningdek, xotira, tasavvur, his-tuyg'ular shakllanadi va rivojlanadi, bolalarning bilim va kommunikativ qobiliyatlari oshadi.

Motivlarni shakllantirish o'rganish bilan parallel ravishda uzviy ravishda huquqiy asoslarni samarali va muvaffaqiyatli o'rganish bolalarda yangi so'zlar, tushunchalar, ta'riflar, qoidalarni o'rganishga qiziqishni uyg'otadi. Pedagog olib boradigan ta'lim jarayonining muvaffaqiyati to'g'ridan-to'g'ri ta'limni amalga oshirishning ijobiy holati, pedagog va bolalarning teng huquqli o'zaro ta'siriga, bolaning ilgari unga noma'lum bo'lgan so'zlarni, atamalarni o'zlashtirishiga bog'liq. Agar pedagog bolalarning yosh farqlarini hisobga olgan holda o'yin texnologiyalari va vizual materiallardan foydalansa, huquqiy materialni eng kuchli idrok etish mumkin. Shuningdek, motivatsiya majburiy ijodiy vazifalar va muammoli vaziyatlarni joriy etishni rag'batlantiradi.

Motivatsiyani shakllantirish-bu maktabgacha yoshdagi bolada huquqiy ta'limga, motivatsion tarkibiy qismning keyingi mustaqil rivojlanishiga ichki motivlarning namoyon bo'lishiga hissa qo'shadigan ma'lum shart-sharoitlarni yaratishdir. Huquqiy madaniyat asoslarini shakllantirishda bolani bunday ishlarni bajarishga undaydigan sabablarni o'rganish kerak. Shuning uchun ta'lim faoliyatini yaxshiroq tashkil etish uchun motivlarni chuqur o'rganish, ularni to'g'ri aniqlash, motivlarni oqilona boshqarish qobiliyati zarur. Pedagog faqat tarbiyalanuvchilarning motivatsiyasini rivojlantirishga

bilvosita ta'sir qiladi, zarur shart-sharoitlarni yaratadi, buning natijasida bolalarda huquq asoslarini o'rgatishga qiziqish paydo bo'ladi. Tarbiyalanuvchilar o'rtasida vatanparvarlik va baynalminallik tarbiyasi ularga oid mavzularda suhbat, davra suhbat, matbuot konferantsiyasi, viktorina, uchrashuv, ko'rik-tanlov, bahsmunozaralar tashkil etish kabi shakllarda amalga oshirilishi mumkin. Shuningdek, muzeylarga ekskursiyalar uyushtirish, vatanparvarlik va baynalminallik mavzularida yaratilgan asarlar mazmunini birgalikda o'rganish, kinofilmlar tomosha qilish ham o'zining ijobiy natijasini beradi. Harbiy vatanparvarlik tarbiyasi yoshlarni vatan himoyasi hamda harbiy mudofaaga tayyorlash, ularda favqulotda holatlarda harbiy mudofaani tashkil etish ko'nikma va malakalarini shakllantirishga yo'naltirilgan pedagogik jarayon.

Bolada erta huquqiy ta'lim kelajakda huquq asoslarini o'rganishga qiziqish va ijobiy munosabatni shakllantiradi, boshqa xalqlarning huquqiy madaniyatiga qiziqish namoyon bo'ladi, o'zini muayyan fuqarolik - huquqiy, ijtimoiy va madaniy hamjamiyatga tegishli shaxs sifatida idrok etish shakllanadi, huquqiy asoslarni o'rganish muhimligini anglash paydo bo'ladi. Huquq asoslarini o'rgatish bolaning umumiy ta'lim darajasiga ta'sirini ko'rsatadi. Bolalardagi huquqiy tushunchalarni o'rganish jarayoni ularning kommunikativ bilish qobiliyatlari, tasavvurlari, tafakkuri, xotirasi, hissiyotlarini shakllantirish va rivojlantirishga yordam beradi.

O'yin maktabgacha ta'lim tashkilotlarining katta guruhidagi bolalarda huquqiy ko'nikmalarni shakllantirishning asosiy shakli hisoblanadi. Bolalar uchun o'yin - bu qiziqarli mashg'ulot, o'yin orqali bolalar uyatchanlikni engishadi, bu esa nutqda yangi huquqiy tushunchalardan erkin foydalanishga to'sqinlik qiladi, bu esa keyinchalik o'quv natijalarining yaxshilanishiga olib keladi.

Vizual materiallar huquqiy madaniyat asoslari bilan tanishishda ajralmas rol o'ynaydi - o'yinchoqlar, rasmlar, kartalar va boshqalar. uning qo'llanilishi huquq asoslarini o'rganishga bo'lgan qiziqish va qiziqishni oshirishga yordam beradi, bolalarning hissiy xotirasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va huquqiy tushunchalarni o'rganish jarayonida materialni yanada samarali o'zlashtirishga yordam beradi.

Bolalarni rag'batlantirish, o'yin texnikasi va vizual materiallardan foydalanish rivojlanish, umumiy ta'lim va amaliy maqsadlarga samarali erishish uchun ijobiy natijalar beradi. Ta'lim jarayoniga video materiallar - ertaklar, multfilmlar, taqdimotlarning kiritilishi huquq asoslarini, ijtimoiy, fuqarolik, madaniy jihatlarni o'rganishga qiziqishni oshirishga yordam beradi.

Ta'lim natijalari va bolalarning huquqiy ta'limga, uning muhim tushunchalari va ta'riflariga bo'lgan qiziqishi to'g'ridan-to'g'ri quyidagi fikrlarga bog'liq: pedagog ta'lim faoliyatini qiziqarli va ko'ngilochar, shuningdek hissiy jihatdan yorqin olib boradi. Bolalar bog'chasida huquq asoslarini o'rgatish faoliyati-bu pedagog va bola ishining umumiy, birgalikdagi, o'zaro bog'liq jarayoni. Bolalar ko'proq qiziqish bilan huquqiy qoidalarni o'rganishni boshlaydilar, chunki bu juda g'ayrioddiy va ularga noma'lum. Shu sababli, pedagog bolani yangi atamalar va so'zlarni, huquqiy xarakterdagi materiallarni o'rganishga qiziqtirishi, to'g'ridan-to'g'ri huquqiy ta'lim jarayonida bolalarning faolligini oshirishi muhimdir. Tarbiyalanuvchilar o'zlarining potentsiallari, huquqiy nizoli

vaziyatlarni hal qilish imkoniyatlari, quvonch hissi, ular tanlagan qarorlardan qoniqish hissi bor. Motivatsiya bolalarning butun ta'lim davriga hamroh bo'lishi, uni samarali qo'llab-quvvatlashi va boyitishi juda muhimdir.

Tarkibiy qism doirasida madaniyatli, huquqiy, bag'rikenglik va kommunikativ tizimlarning sintezi amalga oshiriladi. Ushbu tizimlar maktabgacha ta'lim tashkilotlarining katta guruhi bolalarining huquqiy ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradigan zarur ko'nikma va bilimlarni o'z ichiga oladi.

Madaniyatli tizim bolalarni milliy madaniyatlar va urf-odatlarining asosiy xususiyatlari, shaxslararo munosabatlarning xususiyatlari va ijtimoiy xulq-atvor qoidalari, shuningdek aloqa, axloqiy me'yorlarning xususiyatlari, turli xalqlarning yashash sharoitlari bilan tanishtirishni belgilaydi. O.Yu. Afanasyeva, madaniyatli tizim - bu bolani turli mamlakatlarning fuqarolik va huquqiy madaniyati bilan tanishtirishda, shuningdek, ko'p qirrali ko'nikmalarni, bolalarning dunyoqarashini va bilimni kengaytirishda namoyon bo'ladigan ta'lim.

Maktabgacha katta yoshdagi bolalarning huquqiy ko'nikmalarini shakllantirishda madaniyatli aloqani yaxshilash zarurati huquqni o'rganishning ahamiyati va shuningdek, ijtimoiy madaniyatning mohiyati bilan bog'liq. E.Yu. Nikitina, madaniyatli aloqa ishning umumiy qonuniyatlarini va bolani huquqiy o'zaro munosabatlarga jalb qilish mexanizmlarini shakllantirish usullarini ochib beradi, bu turli madaniy doiralarning maktabgacha yoshdagi bolalarining bir-biri bilan aloqasi. Shunday qilib, kommunikativ shaxslar - muayyan, o'ziga xos milliy xulq-atvor qoidalari, qadriyatlar va urf-odatlarga ega bo'lgan turli madaniyatlarning tashuvchisi bo'lgan bolalar bilan aloqa qilishning barqaror usullari mavjud.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Norboevna, R. N. (2021, April). IMPROVING THE MEMBERSHIP SYSTEM IN ECOLOGICAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN. In Archive of Conferences (Vol. 20, No. 1, pp. 97-98).

2. Ravshanova, N. N. (2020). THE PRINCIPLE OF CONTINUITY IN ENVIRONMENTAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN. Scientific Bulletin of Namangan State University, 2(6), 369-374.

3. Nigmatov, A. N., & Ravshanova, N. N. (2020). Scientific Preschool Environmental Education and Training Research Methodology. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 2(08), 23-31.

4. Ravshanova, N. N. (2023). Designing Modern Models of Biological Education Theories and Content in Educators. Telematique, 22(01), 3034-3040.

5. Norboevna, R. N., Avezberdiyeva, N., Ne'matullayeva, O., Abdullayeva, N., & Abduraxmonova, S. (2023). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI EKOLOGIK BILIMLARNI O'ZLASHTIRISHDA FANLAR UZVIYLIGI. International Multidisciplinary Journal for Research & Development, 10(12).

6. Ravshanova, N. N., & Norqulova, L. S. Q. (2023). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI EKOLOGIK TARBIYALASHDA IJTIMOY ZARURIYAT SIFATIDA. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(11), 685-692.

8. Norboyevna R.N., Shukurullaev A.O. Maktabgacha ta'lim tashkilotida ekologik teatrni tashkil etish orqali ekologik konseptual asoslarini shakllantirish. // *Inter education & global study*. 2024. №7. B.122–128.

9. Ravshanova, N. N. (2025). REFLEKSIYA BO 'LAJAK O'QITUVCHINING KASBIY FAOLIYATIDA MUHIM SIFATI. *Inter education & global study*, (1), 362-370.

10. Ravshanova, N. (2025). MAIN WAYS AND METHODS OF FORMING STUDENTS'REFLECTIVE SKILLS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL TRAINING. *MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI JURNALI*, 3(1).

11. Ravshanova, N. N., & qizi Nuraliyeva, R. R. (2025). MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI RAHBARLARINING KOGNITIV QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH. *Zamonaviy fan va ta'lim yangiliklari xalqaro ilmiy jurnal*, 3(1), 36-42.

